

ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Андрій Вахтель

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ І ПІДХОДИ ДО ПЕРЕКЛАДУ «КАР- ТЕЗІАНСЬКИХ МЕДИТАЦІЙ» ЕДМУНДА ГУСЕРЛЯ

Стаття представляє результати дослідження, виконаного під час підготовки українського перекладу твору Едмунда Гусерля «Картезіанські медитації». З одного боку, вона висвітлює історичний контекст написання й упорядкування згаданої праці, з іншого ж, розкриває термінологічні особливості останньої у контексті перекладу Гусерлевих термінів українською. У першій частині я, спираючись на наявні дослідження біографії Гусерля, присвячу особливу увагу відповідям на такі запитання: 1. Чому навіть після виходу французького перекладу «Картезіанських медитацій» у 1931 році німецький текст цього твору так і не побачив світ аж до 1950 року? 2. Якою була роль в упорядкуванні цього тексту Ойгена Фінка, що працював асистентом Гусерля у період його роботи над «Картезіанськими медитаціями». У другій частині я запропоную одну з можливих стратегій перекладу Гусерлевих текстів з огляду на особливості його стилю, а також представлю кілька нових пропозицій щодо перекладу феноменологічних термінів зважаючи, насамперед, на сучасний термінологічний дискурс української феноменології.

Історичний і теоретичний контекст «Картезіанських медитацій»

Німецький текст «Картезіанських медитацій» Едмунда Гусерля вийшов друком у першому томі Гусерліани [Husserl 1991], ознаменувавши народження видання зібраних праць Гусерля, яке на сьогоднішній день складається зі сорока двох томів¹. В основі тексту «Картезіанських медитацій» лежать німецькомовні доповіді Гусерля, які він прочитав 23 і 25 лютого 1929 року в Парижі, а також у першій половині березня 1929 року в Страсбурзі². Відбулося це за запрошенням «Інституту досліджень з германістики» (Institut d'Études germanique) та «Французького товариства філософії» (Société française de Philosophie). Ці доповіді – Паризьку частину яких Гусерль символічно прочитав у амфітеатрі Декарта в Сорбоні – мали чималий успіх серед французької публіки. У результаті цього успіху Гусерль вирішив, по-перше, перетворити

© А. Вахтель, 2019

¹ Не враховуючи дев'ять томів так званих «Матеріалів Гусерліани», чотирьох томів «Документів Гусерліани», а також тринадцяти томів офіційних англійських перекладів текстів Гусерліани.

² Паризькі доповіді також опубліковані в зазначеному томі Гусерліани [Husserl 1991: 1-41]. Під час доповідей у Страсбурзі Гусерль більш детально торкнувся теми інтерсуб'єктивності (тема п'ятої Картезіанської медитації), яку було лише окреслено під час Паризьких доповідей [Strasser 1991a: xxiv; Kern 1973: xvii].

текст доповідей, що мали назву «Вступ до трансцендентальної феноменології», на книжку, яка отримала назву «Картезіанські медитації. Вступ до феноменології», подруге, замовити переклад цієї праці французькою [Strasser 1991a: xxii-xxvi]. Підготовлений для французького перекладу текст був 17 травня 1929 року надісланий Ойгеном Фінком, Гусерлевим асистентом, із Фрайбурга до Страсбурга. Французький переклад Габріель Пайфер та Еманюеля Левінаса вийшов друком за два роки, натомість німецький оригінал так і не був опублікований за життя Гусерля.

Однією з головних причин цього була Гусерлева незадоволеність текстом оригінального манускрипту. З одного боку, про це говорить чимала кількість коментарів і позначок, які з'явилися у манускрипті після 17 травня 1929 року і які виходили далеко за межі суто стилістичних виправлень [Strasser 1991a: xxvii]. З іншого боку, на це вказують численні свідчення з листування Гусерля й Інгардена між 1929 і 1932 роками [Husserl 1968: 67-68, 76, 80-81; Kern 1973: xxvii-lxiv]. Вважаючи «Картезіанські медитації» «головною працею свого життя» (пор.: [Husserl 1968: 54, 56, 59]), Гусерль планував суттєво переробити текст для німецького видання³. Проте що більше він переробляв і доопрацьовував, то більше переконувався у неможливості вичерпного окреслення свого феноменологічного вчення в рамках цього твору. Від другої половини 1929 року Гусерль роздумує над створенням нової великої «систематичної праці», яка могла би представити його вчення у вигляді «системи феноменологічної філософії» [Jsseling 1988: ix]. Щоправда, неозорість досліджень, які Гусерль прагне систематизувати у цій праці⁴ і які він накопичив протягом 1910-1920-х років у вигляді неопублікованих манускриптів, змушує його постійно повертатися до ідеї німецького видання «Картезіанських медитацій» [Kern 1973: l-i].

Унаслідок Гусерлевих вагань щодо долі останнього, у підготовці тексту дедалі посилюється роль Фінка, якому, зрештою, восени 1931 року Гусерль цілковито передає цю справу [Kern 1973: liii-liv]. Протягом 1931-1932 років Фінк переробив і доповнив п'ять оригінальних медитацій, а також до жовтня 1932 року власноруч написав зовсім нову шосту медитацію, яка отримала назву «Трансцендентальне вчення про метод» (Transzendente Methodenlehre). Гусерль ретельно продивився і прокоментував перші дві перероблені медитації, а також шосту медитацію, і лише побіжно проглянув медитації III-V [Kern 1973: lxii-lxiii; Jsseling 1988: x]. Особливість шостої медитації полягала в тому, що вона ставила результати попередніх п'ятьох у нову теоретичну перспективу. У ній Фінк запроваджує новий вимір феноменологічного методу – метод *феноменологічного конструювання*. Останній слід розглядати у його протиставленні методам статичної та генетичної феноменології.

Як відомо, Гусерль почав запроваджувати поділ на статичну й генетичну феноменологію – як два різних, але тісно взаємопов'язаних рівня феноменологічного дослідження – між 1917-1921 роками [Bernet, Kern, & Marbach 1996: 181]⁵. *Статична феноменологія* займається розкриттям трансцендентальних закономірностей ноетико-номематичних зв'язків, іншими словами, досліджує те, як у переживаннях свідомості апперцепуються чуттєві дані й конституюються предмети свідомості, «дані» у модусах чи то сприймання, чи то пригадування, чи то фантазування тощо. Темою статичної

³ У листі до Романа Інгардена від 15 травня 1931 року дружина Гусерля пише, що німецький текст мав бути збільшеним на дві медитації [Husserl 1968: S. 68].

⁴ Відповідно до тодішнього плану (1930 рік), ця праця мала складатися з п'яти томів [Kern 1973: S. xxxv].

⁵ Щодо передумов генетичного повороту у феноменології див. нещодавнє дослідження Д. Ломара [Lohmar 2018].

феноменології є специфіка корелятивного стосунку між інтенційними системами усвідомлення й інтенційними предметами свідомості як «готовими» предметами (наприклад, дослідження того, які інтенційні системи сприйняття вможливають «даність» предмета акту сприйняття).

На противагу цьому підходові, *генетична феноменологія* розглядає самі ці інтенційні системи як такі, що перебувають у становленні, і прагне виявити сутнісні закономірності їхньої генези⁶. Це передбачає, з одного боку, дослідження «трансцендентальної історії» інтенційного предмета (наприклад, як із чуттєвого індивіда з'являється поняття виду), з іншого боку, дослідження «трансцендентальної історії» Я. Останнє означає, що Я розглядається вже не лише як «тотожний полюс переживань», а як «субстрат габітуальностей», тобто як «персональне⁷ Я» із власними набутими «переконаннями», «схильностями», «здатностями» тощо [Husserl 1991: 100-102; Bernet, Kern, & Marbach 1996: 185; Lohmar 2017: 132].

Статичну й генетичну феноменологію Фінк об'єднує під заголовком «регресивної феноменології» і стверджує, що вона працює з інтуїтивними даностями свідомості (у «первинному» усвідомленні або у пригадуванні) за умов феноменологічної редукції [Fink 1988a: 61, 64-65]. «Регресивній феноменології» Фінк протиставляє «конструкційну феноменологію»⁸, коло проблем якої виходить за межі проблематики статичного й генетичного дослідження. Тематичне поле *конструкційної феноменології* є полем принципово «неданого», і тому його дослідження не може мати форму конститутивної аналізи, спрямованої на «наочний» предмет [Fink 1988a: 62, 66]. Оскільки предмети конструкційної феноменології не можна здобути «прямо», шляхом конституювання, то їх треба *сконструювати*, а саме на підставі відомих інтуїтивно даних генетичних процесів [Fink 1988a: 70]. Предметна сфера конструкційної феноменології гетерогенна й охоплює такі питання, як проблема «народження» і «смерті» (у зв'язку з питанням щодо «абсолютного початку» й «кінця» трансцендентального потоку свідомості), проблема «розвитку в ранньому дитинстві», проблема «форми тотальності монадної історії», проблема «несвідомого», проблема «інстинктів» тощо [Fink 1988a: 70-71; Kern 1973: xxxix]. Тему феноменологічного конструювання зачіпає і сам Гусерль на сторінках «Картезіанських медитацій», натякаючи на важливість пов'язаного із цим комплексу проблем, який, утім, потребує окремих досліджень. Так, у § 64 він пише про «ап'юріорне конструювання мислимих світів» [Husserl 1991: 180], а в § 62 торкається проблем індивідуального розвитку в ранньому дитинстві, проблем філогенези й «генераційних проблем народження і смерті»⁹ [Husserl 1991: 168-169]. Ці натяки узгоджуються з наміром Гусерля на початку 1930-х років опублікувати «Картезіанські медитації» у співавторстві з Фінком, доповнивши текст шостою медитацією [Strasser 1991a: xxviii].

⁶ Можна сказати, що рівню статичної феноменології відповідають дослідження другої та третьої Картезіанських медитацій. Тоді як генетичній феноменології відповідають четверта і п'ята медитації, щонайменше до § 61.

⁷ Щодо перекладу цього терміна див. нижче, с. 45.

⁸ У проспекті багатотомної праці Гусерля, датованому 13 серпня 1930 року, Фінк застосовує також поняття «прогресивної феноменології». Цей проспект був нарисом описаної вище «систематичної праці», створення розлогого плану до якої Гусерль доручив Фінку [Kern 1973: xxxv-xl; Fink 1988b: 3-9].

⁹ Цікаво, що в англомовній традиції рецепція пізньої творчості Гусерля результувала в запровадження зовсім іншого терміна – «генераційної феноменології». Цей термін з'являється завдяки праці Е. Стайнбока «Home and Beyond. Generative Phenomenology after Husserl» [Steinbock 1995]. Стайнбок вважає, що засадничим для нового виміру феноменології, який відкриває пізній Гусерль, є поняття «генераційності» (Generativität). Останнє охоплює за значенням водночас і «процес становлення», і «процес, що відбувається протягом генерацій» [Steinbock 1995: p. 3].

До 1933 року, коли радикальна зміна політичної ситуації в Німеччині поставила хрест на будь-яких видавничих планах Гусерля через його єврейське походження, перероблений текст «Картезіанських медитацій» так і не зміг задовольнити автора. Нову, шосту Картезіанську медитацію¹⁰ та перероблені Фінком тексти оригінальних п'яти медитацій було опубліковано, відповідно, у першій і другій частині другого тому «Матеріалів Гусерліани» [Fink 1988a; Fink 1988b]. Текст, який було опубліковано в першому томі Гусерліани і який покладено в основу українського перекладу «Картезіанських медитацій», це текст, який 17 травня 1929 року було надіслано до Страсбурга. За основу видання Гусерліани, як стверджує її упорядник Штефан Штрасер, було взято саме цю версію тексту¹¹: по-перше, на тій підставі, що вона є єдиною версією «Картезіанських медитацій», яку авторизував сам Гусерль [Strasser 1991b: 225], по-друге, через те, що подальші зміни, внесені до твору, не є результатом «логічно або граматично зв'язної редакції» [Strasser 1991a: xxx].

Термінологія «Картезіанських медитацій»

Робота над підготовкою тексту «Картезіанських медитацій», кінцевий обсяг якого перевищує обсяг Паризьких доповідей майже в чотири рази, розпочалася одразу після Гусерлевого повернення із Франції 15 березня 1929 року і закінчилася 16 травня 1929 року, з перервою на дев'ять днів між 6 і 15 квітня (менше двох місяців інтенсивної роботи) [Strasser 1991a: xxvi]. Це засвідчує, що Гусерль працював над текстом у неабиякому поспіху, аби якнайшвидше надати його французьким перекладачам¹². Більшу частину цього нашвидкуруч написаного тексту можна схарактеризувати як медитативний потік свідомості, як стенограму філософських думок. З одного боку, це цілком узгоджується з головним сюжетом твору, відображеним у його назві, і заохочує читача долучитися до медитувального стилю автора. З іншого боку, унаслідок цього «Картезіанські медитації» містять чимало побіжних і навіть прихованих посилок на інші дослідження Гусерля, стислим викладом яких вони здаються, а також переобтяжені складними синтаксичними конструкціями, які ускладнюють прочитання твору. Цей недолік міг бути зумовлений або цейтнотом, в якому перебував автор, або стилем Гусерлевого письма загалом.

На мою думку, одним із важливих завдань перекладача такого тексту є його стилістичне покращення й позбавлення надмірної і навіть невинуватної складності. З огляду на це, моя робота над перекладом «Картезіанських медитацій» передбачала щонайменше три аспекти. *По-перше*, роботу над покращенням (спрощенням) структури речень. *По-друге*, роботу над примітками й виносками, в яких коментуються головні феноменологічні терміни й філософські сюжети, що їх Гусерль – зокрема через

¹⁰ Фінк перетворив шосту медитацію на свою докторську дисертацію, захистивши її одразу після війни.

¹¹ З кількома обмовками. Примірник тексту, покладений в основу французького перекладу, було загублено. В архіві Гусерля у Лувені зберігся екземпляр тексту, який є машинописною копією надісланого до Страсбурга 17 травня 1929 року. Однак відмінності французького перекладу від тексту з Лувенського архіву вказують на те, що Лувенський текст не тотожний тексту, на основі якого було підготовлено французький переклад. З одного боку, як стверджує упорядник Гусерліани I [Strasser 1991b: 223-224], до Страсбурзького екземпляру були внесені поодинокі додаткові покращення напередодні 17 травня 1929 року. З іншого боку, Лувенський манускрипт містить зміни й доповнення, внесені після 17 травня і яких, отже, немає у французькому перекладі. Останні були виключені з тексту, підготовленого для видання Гусерліани I.

¹² Щоправда, такий підхід до написання текстів був узагалі характерним для Гусерля. Наприклад, текст «Дей I» було написано за шість тижнів [Husserl 1994: 413], а «Формальна і трансцендентальна логіка» – приблизно за два місяці [Kern 1973: xvi].

пропедевтичний характер своєї праці – розглядає лише побіжно. *По-третє*, роботу над узгодженням перекладу головних феноменологічних термінів, зокрема із наявними на сьогодні українськими перекладами феноменологічних праць. Нижче я хотів би детальніше зупинитися на останньому із зазначених аспектів.

Завдяки цілій низці перекладів феноменологічної літератури українською та українських феноменологічних текстів, що вийшли друком протягом останніх двох десятиліть, ми можемо говорити про наявність на сьогодні доволі розвиненої української феноменологічної мови й чималої кількості більш або менш усталених перекладів феноменологічних понять¹³. Нижче у вигляді таблиці я наведу кілька таких феноменологічних понять, які читач також зможе зустріти на сторінках «Картезіанських медитацій». Після цього я коротко обґрунтую деякі термінологічні відхилення, до яких я вдався у своєму перекладі цього твору:

Термін німецькою	Термін українською
das Bewusstsein	свідомість або усвідомлення ¹⁴
die Intentionalität, intentional	інтенційність, інтенційний
die Einstellung	настанова
die Einklammerung	взяття у дужки або удужкування
die Einfühlung	вчування
das Noema, die Noesis	ноема, ноеза
die Analyse, die Synthese, die Genese	аналіза, синтеза, генеза
der Körper, der Leib	фізичне тіло, живе тіло
setzen	покладати
appäsentieren, die Appräsentation	аппрезентувати, аппрезентація
der Andere	Інший
das Fremde, die Fremderfahrung	Чуже, досвід Чужого
das Eigene, die Eigenheit	Своє, Своїсть
die Ausschaltung	вимкнення
das Zeitbewusstsein	внутрішній час свідомості / внутрішня свідомість часу

Усі пункти, окрім останніх двох, я залишив у своєму перекладі без змін. Німецьке слово «Ausschaltung» окрім «вимкнення» також означає «вилучення». У тексті «Картезіанських медитацій» автор використовує цей термін насамперед у другому значенні, на що недвозначно вказує застосування дієслова «ausschalten» у комбінації з прийменником «aus»:

«Aber die phänomenologische ἐποχή, die der Gang der gereinigten Cartesianischen Meditationen von dem Philosophierenden fordert, inhibiert die Seinsgeltung der objektiven Welt und *schaltet* sie damit ganz und gar *aus* dem Urteilsfelde *aus*, und somit auch die

¹³ Детальний огляд українських публікацій з феноменології представлений у статті В. Кебуладзе «Історія розвитку феноменологічної філософії в Україні» [Кебуладзе 2009].

¹⁴ У залежності від контексту: «свідомість» – тотальність переживань свідомості; «усвідомлення» – окреме переживання свідомості.

Seinsgeltung, wie aller objektiv apperzipierten Tatsachen, so auch derjenigen der inneren Erfahrung» [Husserl 1991: 64].

«Утім, феноменологічне *ἐποχή*, якого вимагає хід очищених Картезіанських Медитацій від того, хто філософує, призупиняє чинність буття об'єктивного світу та, разом із тим, цілком *вишучає* його *зі* сфери судження і, як наслідок, призупиняє також чинність буття усіх об'єктивно аперцепованих фактів, у тому числі фактів внутрішнього досвіду»¹⁵.

Поширеним сюжетом Гусерлевих розвідок є проблема часовості, яку Гусерль представляє феноменологічно як проблему конституювання часу. Із цією темою щільно пов'язане використання терміна «das innere Zeitbewusstsein»¹⁶. Відомо, що Гусерль імпліцитно закладає два різних значення у цей термін: з одного боку, йому ідеться про те, що переживання свідомості є часовими, з іншого боку, про те, що свідомість конститує часовість об'єктивного світу і власну часовість. Згідно з одним перекладацьким підходом [Кебуладзе 2004а: с. 542], термін «das innere Zeitbewusstsein» слід перекладати двома способами, залежно від контексту: як «внутрішній час свідомості» або як «внутрішня свідомість/усвідомлення часу»¹⁷. На мій погляд, послідовне застосування цього перекладацького підходу часом унеможлиблюється складністю виявлення правильного контексту вжитку цього терміна в оригінальному тексті. У перекладі «Картезіанських медитацій» я вирішив піти шляхом англійського перекладу Дж. Черчіля, котрий у свій переклад виразу «das innere Zeitbewusstsein» як «internal time-consciousness» закладає описану двозначність (див. його переклад лекцій Гусерля [Husserl 1964]). У схожий спосіб я хочу запропонувати неологізм «внутрішня часосвідомість», який здатний, на мою думку, охопити багатозначність Гусерлевого терміна завдяки подвійності сенсу слова «свідомість» в українській мові («свідомість» як «усвідомлення» і як «тотальність усвідомлювальних переживань»).

Представляючи свою феноменологічну концепцію інтерсуб'єктивності у п'ятій Картезіанській медитації, Гусерль порушує питання щодо того, як у конститутивній роботі, що відбувається всередині моєї свідомості (всередині моєї «примордальної сфери»), може виникати щось «Чуже». У контексті цього запитування Гусерль запроваджує цілу низку понять, які будуються навколо німецького кореня «-eigen-». Переклад цих понять я намагався здійснити за парадигмою, наведеною у таблиці вище і запропонованою в українському перекладі праці німецького феноменолога Б. Вальденфельса «Топографія Чужого. Студії до феноменології Чужого» [Кебуладзе 2004б: с. 201]. Відповідно до цього, усі нові похідні слова перекладалися так: «die Eigensphäre» – «сфера Свого», «die Eigenheitssphäre» – «сфера Своїості», «das Eigenheitliche» – «Своїтне» чи «належне до Своїості», «das Eigenwesentliche» – «Своєсутнісне». Термін «die Eigenheitlichkeit» розглядався як синонім слова «die Eigenheit» і також перекладався як «Своїсть». Винятки з парадигми становили словосполучення «mein(-e) eigene(-r, -es)» – «мій власний / моя власна / моє власне», «die Eigenheiten» – «характерні риси».

У наступній таблиці я представляю терміни, які обговорювалися на лабораторії наукового перекладу, присвяченій перекладу «Картезіанських медитацій»¹⁸. Ці терміни я наводжу тут без коментаря, залишаючи їх на розгляд наукової спільноти й передбачаючи можливість подальшого обговорення.

¹⁵ Виокремлення мої – *A.B.*

¹⁶ Див. Гусерлеві «Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstsein» [Husserl 1966].

¹⁷ Утім, можна поставити додаткове питання до такого перекладу: чи ідеться Гусерлю про «внутрішнє усвідомлення часу» чи радше про «усвідомлення внутрішнього часу» (пор., наприклад, англійські переклади Д. Кернса і Дж. Б. Броу виразу «das innere Zeitbewusstsein» як «consciousness of internal time»)?

¹⁸ Цей семінар відбувся 13 червня 2019 року в бібліотеці Гете-інституту. Матеріали обговорення плануються до друку 2020 року в журналі «Філософська думка».

Термін німецькою	Термін українською
das ego	ego
meinen/vermeinen, das Meinen/Vermeinen, die Meinung/Vermeinung, das Gemeinte/Vermeinte	гадати, гадання, гадка, гадане
die Animalien, animalisch	анімалії, анімальний
noetische/noematische Abwandlungen	ноетичні/ноематичні видозміни
vergemeinschaften, die Vergemeinschaftung	успільнотнювати, успільнотнення
verweltlichen, die Verweltlichung	усвітнювати, усвітнення
einleben	вживатися
gegenwärtigen, die Gegenwärtigung	презентувати, презентація
vergegenwärtigen, die Vergegenwärtigung	репрезентувати, репрезентація
affizieren, die Affektion, affektiv	афікувати, афектація, афективний
apperzipieren, die Apperzeption, apperzeptiv	апперцепувати, апперцепція, апперцептивний

У «Картезіанських медитаціях» Гусерль чималою мірою спирається на термінологію з філософських учень Декарта і Ляйбніца. З огляду на це, розлогого коментаря потребують два таких поняття, як «*cogito*» і «*compossibilité*».

Порівнюючи словники Гафіо, Георгеса, Люїса-Шорта й Оксфордський словник латини [Gaffiot 1934; Georges 1998; Lewis & Short 1879; Glare 2012], знаходимо такі головні значення латинського дієслова «*cogitare*»: «мислити», «міркувати», «уявляти». У перекладах латинських текстів Декарта зазвичай використовують перше значення («мислити»). Ба більше, відомий вираз «я мислю, отже, я є¹⁹», як відомо, вперше з'являється у праці «Міркування про метод» («*Discours de la méthode*», 1637), яку Декарт написав французькою. Вираз «*je pense²⁰, donc je suis*» [Descartes 1987: 32-33] відтворився у творі «Принципи філософії» («*Principia philosophiae*», 1644), написаному латиною, як «*ego cogito, ergo sum*» [Descartes 1905: 7]. Більшість відомих перекладів цього виразу іншими мовами являють собою переклад не так із латини, як із французької²¹. Однак ми знаємо, що Декарт розумів «*cogito*» значно ширше за акт мислення. У другій медитації про першу філософію він пише: «Але чим же я є? Річчю, що мислить. А це що? Та, звичайно ж, [річ], що сумнівається, розуміє, стверджує, заперечує, воліє, не воліє, а також виображує та відчуває» [Декарт 2014: 164]. Також відомим є аргумент Гайдегера про те, що змістовний, а не буквальний переклад Декартового «*cogito*» має тяжіти не так до слова «мислити», як до латинського «*percipere*» («схоплювати», «оволодівати») і тому більш вдалим

¹⁹ Поширений переклад другої половини речення як «я існую» неточний і більше відповідає Декартовому формулюванню «*ego existo*» [Декарт 2014: 158].

²⁰ Фр. «*penser*» – «мислити», «думати», «міркувати». Тоді як «уявляти» – «*se représenter*».

²¹ Пор. англ. «*I think, hence I am*» (пер. Д. Віча), нім. «*ich denke, also bin ich*» (пер. К. Волерс), пол. «*myślę, więc jestem*» (пер. І. Домбска).

перекладом буде «*sich vorstellen*» («уявляти»)²² [Heidegger 1997: 150-151 ff.]. У схожий спосіб інтерпретує Декартове «*cogito*» й Гусерль. Він характеризує його як переживання свідомості, яке пробігає в модусі *актуальності*, або, кажучи інакше, є *актом свідомості, спрямованим на свій предмет* (акт мислення, акт почуття, акт бажання тощо). «Експліцитній» спрямованості на предмет протистоїть «імпліцитне» (спів)усвідомлення тла і, отже, потік переживань свідомості становить подвійність актуального і неактуального усвідомлення²³. Перше, стверджує Гусерль, «у найширшому узагальненні визначає ... точний сенс виразу “*cogito*”, “я маю усвідомлення чогось”, “я здійснюю акт свідомості”» [Husserl 1976: 73]. Як у тексті «Ідей I», так і в тексті «Картезіанських медитацій» Гусерль саме в такому сенсі вживає поняття «*cogito*», а також похідні від нього «*cogitatio*»/«*cogitationes*» («акт свідомості»/«акти свідомості»), «*cogitatum*»/«*cogitata*» («зміст акту свідомості»/«змісти акту(-ів) свідомості»). В українському перекладі «Картезіанських медитацій» ці поняття залишено латиною, із супровідними коментарями перекладача.

Розгляньмо тепер Гусерлеві поняття «*kompossibel*» і «*Kompossibilität*», які є перекладами французьких термінів Ляйбніца «*compossible*» і «*compossibilité*». Ляйбніц застосовує їх у контексті свого логічного аргументу щодо сутності можливих світів. Для того, аби річ²⁴ існувала, їй недостатньо бути лише можливою, вона має бути сумісною або «спів-можливою» (*com-possible*) з іншими дійсними речами. Будь-який з нескінченності можливих світів є «співможливістю» (*compossibilité*) можливих речей: «Так Всесвіт – це лише зібрання співможливих речей певного типу; і актуальний Всесвіт є зібранням усіх можливих речей, що існують, себто тих, що формують [собою] найбагатшу складеність. Оскільки ж є різні комбінації *можливих* речей, одні з яких кращі за інші, є більше одного можливого Всесвіту, причому кожне зібрання *співможливих* речей утворює один Всесвіт»²⁵ [Leibniz 1978: 573]. Гусерль використовує це поняття насамперед у контексті апріорної можливості співіснування монад і груп монад²⁶, а також для характеристики потоку переживань свідомості як закономірної співможливості (*Kompossibilität*) переживань у часі²⁷. Якщо переживання свідомості або монади апріорно не можуть співіснувати, тоді слід говорити, що вони є «неспівможливими» (*inkompossibel*). Такі переклади були закріплені для українського тексту «Картезіанських медитацій»²⁸.

Ще кілька власних термінів Гусерля можуть викликати запитання у читача під час ознайомлення з текстом «Картезіанських медитацій» і тому потребують окремого місця

²² Гайдегер підкреслює також морфологічну вдалість такого перекладу німецькою: «*sich vorstellen*» буквально означає «ставити перед собою».

²³ Наприклад, спрямованість на книгу, що лежить на столі, є *cogito* як переживання свідомості в модусі актуальності, як акт сприйняття. Співусвідомлення власного тіла, кімнати, будинку, у якому відбувається акт сприйняття книги, тощо є переживаннями свідомості в модусі неактуальності, відповідно, не є актом свідомості у властивому сенсі.

²⁴ «Річ» розуміється в широкому сенсі, включаючи як реальні, так і ідеальні «речі» (як-от числа математичного ряду).

²⁵ Курсив мій – А. В.

²⁶ Ще один термін Ляйбніца, який Гусерль запозичує для «Картезіанських медитацій». На противагу Ляйбніцу, для якого це поняття відіграє роль фундаментальної одиниці всієї онтології (див. його працю «Монадологія», [Leibnitz 1892]), Гусерль застосовує його для позначення конкретного еґо (на відміну від трансцендентального еґо), мене особисто або будь-якого Іншого в його конкретному живому тілі.

²⁷ Гусерль говорить, наприклад, про те, що вищі акти свідомості, як-от наукове теоретизування, можливе не в будь-якому еґо, а тільки в *animal rationale*, яке пройшло певну феноменологічну генезу від рецептивності до категоріальної синтези (пор. [Husserl 1991: S. 108]).

²⁸ Я дуже вдячний Олегові Хомі за рекомендації щодо перекладу терміну «*Kompossibilität*» та споріднених термінів, а також за допомогу в перекладі фрагментів з листів Ляйбніца.

у цій статті. Так, одним із центральних понять «Картезіанських медитацій» є поняття «Person». Вважаючи спочатку за краще перекладати його як «особа», я стикнувся з труднощами при появі в тексті похідного слова «Personalität», яким Гусерль позначає або абстрактну характеристику бути «персоною», або інтерсуб'єктивну одиницю будь-якого рівня, яка може відігравати роль суб'єкта у спільноті (людина, сім'я, університет, церква, країна тощо). Для збереження парадигми це слово слід було би перекладати або як «особність», або як «особність». Однак перше слово в українській мові уже має значення «характерної відмінності», тоді як друге можна зрозуміти як субстантив слова «особний», тобто «окремий». На підставі цього, я пропоную зупинитися на більш дослівному перекладі «персона», похідними від якого стали «персональне» для «personal», «персональність» для «Personalität». Поруч із тим, не так часто вживане слово «Persönlichkeit» доводиться перекладати без збереження парадигми як «особистість».

Поняттям «володіння» у тексті «Картезіанських медитацій» перекладається німецький іменник «Habe». Попри те, що такий переклад передає сенс Гусерлевих міркувань, у ньому втрачається важлива гра слів: «die Habe» є похідним від дієслова «haben» (мати) і спорідненим із феноменологічними термінами «habituell», «Habitualität», «Habitus» («габітуальний», «габітуальність», «габітус»). Слово «закладати» використовується в тексті для перекладу дієслова «stiften». На мій погляд, такий переклад узгоджується з тим, що процес «закладання сталого володіння»²⁹ Гусерль називає також «седиментацією» як «стале перетворення первинно здобутого на габітуальну власність» (див. детальніше український переклад Гусерлевої праці «Досвід і судження» [Гусерль 2018: 246-247, 249-252, 286]. Метафора «седиментації» в досвіді є метафорою «осідання» (пор. [Гусерль 2018: 109-111]), «відкладання» і, у певному сенсі, «закладання» досвідного знання для подальшого застосування.

Особливу складність у текстах Гусерля становить переклад термінів «reell» та «ideell». Для обґрунтування свого перекладацького підходу, я маю коротко розкрити теоретичний контекст вжитку цих термінів. Термін «reell» – і, відповідно, субстантив «Reelles» – Гусерль застосовує по відношенню до двох абстрактних складників переживань свідомості, а саме до «ноетичних» і «гілетичних» компонентів, тобто до *модусів усвідомлення* у їхніх різноманітних видозмінах (акт сприйняття, акт пригадування, акт фантазування, акт мислення тощо) і *чуттєвих даних* (візуальні відчуття, тактильні відчуття, кінестетичні відчуття тощо) (див., напр., [Husserl 1991: 65]). На противагу цьому, термін «ideell» вказує на продукт поєднання ноетичної «форми» (інтенційного морфі) і чуттєвого «змісту» (сенсуального ўл) [Husserl 1976: 191-196]. Цим продуктом є інтенційний предмет як «іманентний предметний сенс» переживання свідомості [Husserl 1991: 79-81], або ноема [Husserl 1976: 202-224]. Обидві складові, «Ideelles» і «Reelles», є «компонентами» свідомості або є *іманентними* свідомості. Із цього стає зрозуміло, що сенс обох розглядуваних термінів не можна звести до значення спільнокоренових понять «real» та «ideal» («реального» й «ідеального»). Адже «реальне» може означати, з одного боку, «дійсне», «властиве» або «справжнє»³⁰, з іншого боку, реальне об'єктивне буття *поза* свідомістю³¹. «Ідеальне», своєю чергою, має також подвійне значення. З од-

²⁹ Пор.: «Jede Evidenz stiftet für mich eine bleibende Habe» – «Будь-яка очевидність *закладає* для мене стале володіння» [Husserl 1991: 95].

³⁰ Відповідно, вираз «реальний компонент свідомості» читач може зрозуміти як «властивий компонент свідомості», що цілком узгоджується із Гусерлевим розумінням ноетико-гілетичних складових, які він у § 88 «Дей I» описує за допомогою прикметника «eigentlich» («властивий») [Husserl 1976: 202].

³¹ Речеве буття в широкому сенсі (пор. [Гусерль 2018: 238]).

ного боку, будь-який сенс, і зокрема ноематичний сенс, є «ідеальним» в широкому розумінні цього слова. З іншого боку, поняття ідеального Гусерль застосовує до загальностей, на противагу індивідуальностям: будь-яке узагальнення (від емпіричного до логічного) є ідеальним у сенсі своєї понад-часовості й ірреальності [Гусерль 2018: 231-235, 293-295]. Предметний сенс переживання свідомості (якому вище приписано предикат «*ideell*») не є ідеальністю в останньому сенсі, він не є ані емпіричним, ані ейдетичним узагальненням, натомість він є «чимось усвідомленим як таким», тобто «предметом саме так, як його усвідомлюють», наприклад, «предмет сприйняття саме так, як його сприймають», «предмет фантазії саме так, як його фантазують» тощо.

Отже, переклад термінів «*reell*» та «*ideell*» як «реальний» та «ідеальний», з одного боку, затуляв би низку важливих теоретичних розрізень, з іншого боку, був би почасти вдалим через часткове перетинання складної семантики цих понять. Розв'язання цієї проблеми я бачу у запровадженні для перекладу термінів «*reell*» та «*ideell*» словоскладень «реально-іманентний» та «ідеально-іманентний», які потрібним чином звужують зашироку семантику слів «реальний» та «ідеальний». Поруч із цим, слова «реальний» та «ідеальний» мають зберегти відповідність німецьким «*real*» та «*ideal*» у їхньому більш поширеному феноменологічному сенсі «реального речевого буття» і «буття загальностей різного рівня» відповідно. Це рішення також допомагає надати відповідники для важливих спільнокоренових термінів Гусерля. Так, синонімічні поняття «*nichtreell*» та «*irreell*» – за допомогою яких Гусерль позначає сферу, що лежить за межами ноетичних і гілетичних складових свідомості [Husserl 1976: 225-229; Husserl 1991: 65, 155] – варто перекладати як «не реально-іманентний»³², а прикметник «*irreal*» – яким Гусерль описує спосіб існування, відмінний від способу існування реальних речей [Husserl 1976: 6-7; Гусерль 2018: 231-235] – можна перекладати як «ірреальний».

Висновки

У першій частині статті ми, на основі наявних досліджень біографії Гусерля, з'ясували, що саме завадило виходу німецького тексту «Картезіанських медитацій» за життя його автора. Ми побачили, що Гусерль всерйоз розглядав публікацію «Картезіанських медитацій» як можливість всебічно й систематично представити свою феноменологічну філософію і, зрештою, визнав неможливість охопити комплексність свого вчення у рамках цієї праці. З огляду на це, тим більш важливою стає роль «Шостої Картезіанської медитації» Ойгена Фінка, якій вдається певною мірою заповнити пропедетичні лакуни перших п'яти медитацій Гусерля. Це дослідження продемонструвало, що доповнення Фінка не були довільними і не були його власною ініціативою, натомість їх ініціював і авторизував сам Гусерль.

У другій частині цієї статті я розкрив свою стратегію перекладу «Картезіанських медитацій» Гусерля як одну із можливих стратегій перекладу Гусерлевих текстів узагалі. Ця стратегія полягала у структурному спрощенні й стилістичному покращенні тексту перекладу порівняно з оригіналом. Головні пункти реалізації цієї стратегії полягали, по-перше, у застосуванні більш простих граматичних структур, по-друге, у коментуванні тексту за допомогою приміток і виносков, по-третє, в узгодженні термінології з огляду на інші переклади феноменологічних праць українською.

³² При цьому слід уникати перекладу цих понять як «нереально-іманентний» чи «ірреально-іманентний», значення яких можна зрозуміти як «предмет, що існує іманентно, але не реально-речево». Адже у такий спосіб існують не лише ноематичні змісти й загальності, а й усі ноетичні та гілетичні складові свідомості, які саме й виключаються з обсягу понять «*nichtreell*» та «*irreell*».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гусерль, Е. (2018). *Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки*. Харків: Фоліо.
- Декарт, Р. (2014). Медитації про першу філософію, в яких доведено існування Бога й відмінність людської душі від тіла. In О. Хома (Ред.), *«Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсак, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун* (с. 115-292). Київ: Дух і Літера.
- Кебуладзе, В. (2004а). Бернгард Вальденфельс – феноменолог Чужого. Післямова перекладача. In Б. Вальденфельс, *Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого* (с. 198-202). Київ: ППС–2002.
- Кебуладзе, В. (2004б). «Структури життєсвіту» на перетині трансцендентальної феноменології та феноменологічної соціології. Післямова перекладача. In А. Шюц, & Т. Лукман, *Структури життєсвіту* (с. 540-548). Київ: Український Центр духовної культури.
- Кебуладзе, В. (2009). Історія розвитку феноменологічної філософії в Україні. *Філософська думка* (1), 5-12.
- Хома, О. (2010). Animus/Anima, Animus/Mens: накопичення неперекладності. *Sententiae*, 23(2), 143-155. <https://doi.org/10.22240/sent23.02.143>
- Bernet, R., Kern, I., & Marbach, E. (1996). *Edmund Husserl. Darstellung seines Denkens*. Hamburg: Meiner.
- Descartes, R. (1987). *Discours de la Méthode*. Paris: Vrin. https://doi.org/10.1007/978-3-476-03261-4_11
- Descartes, R. (1996). *Principia Philosophiae*. In R. Descartes, *Œuvres complètes* (t. VIII). (Ch. Adam, & P. Tannery, Éd.s.). Paris: Vrin.
- Fink, E. (1988a). *VI. Cartesianische Meditation. Teil 1. Die Idee einer transzendentalen Methodenlehre*. (H. Ebeling, J. Holl, & G. van Kerckhoven, Hrsg.). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Fink, E. (1988b). *VI. Cartesianische Meditation. Teil 2. Ergänzungsband*. (G. van Kerckhoven, Hrsg.). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-94-009-2743-8>
- Gaffiot, F. (1934). *Dictionnaire Latin Français*. Paris: Hachette.
- Gaitsch, P. (2018). Husserls Phänomenologie biologischer Generativität. *Studia Phaenomenologica*, 18, 129-152. <https://doi.org/10.5840/studphaen2018187>
- Georges, K. E. (1998). *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*. (H. Georges, Hrsg.). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Glare, P. G. (Ed.). (2012). *Oxford Latin Dictionary* (2nd ed.).
- Heidegger, M. (1997). *Nietzsche. Zweiter Band*. Frankfurt am Main: Klostermann.
- Husserl, E. (1964). *The Phenomenology of Internal Time-Consciousness*. (M. Heidegger, Ed., & J. S. Churchill, Trans.). Bloomington: Indiana UP.
- Husserl, E. (1966). *Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*. (R. Boehm, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff. https://doi.org/10.1007/978-94-015-3945-6_3
- Husserl, E. (1968). *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erläuterungen und Erinnerungen an Husserl*. (R. Ingarden, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff. <https://doi.org/10.1007/978-94-010-3434-0>
- Husserl, E. (1976). *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie*. (K. Schuhmann, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (1991). *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge*. (S. Strasser, Hrsg.). Dordrecht: Springer Science+Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-94-011-3029-5>
- Husserl, E. (1994). *Briefwechsel IV: Die Freiburger Schüler*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-3805-3>
- IJsseling, S. (1988). Vorwort. In E. Fink, H. Ebeling, J. Holl, & G. van Kerckhoven (Hrsg.), *VI. Cartesianische Meditation. Teil 1. Die Idee einer transzendentalen Methodenlehre* (S. vii-xiii). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Kern, I. (1973). Einleitung des Herausgebers. In E. Husserl, *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität. Dritter Teil: 1929-1935* (S. xv-1xx). Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Leibnitz, G. W. (1892). *La Monadologie*. In G. W. Leibnitz, *La Monadologie* (pp. 141-192). (E. Boutroux, & H. Poincaré, Eds.). Paris: Delagrave.
- Leibniz, G. W. (1978). *Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz* (Bd. III). (C. I. Gerhardt, Hrsg.). Hildesheim, & New York: Olms.
- Lewis, C. T., & Short, C. (1879). *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press. Retrieved from <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>

- Lohmar, D. (2017). Eine genetische Analyse des Zugangs zum Anderen. *Gestalt Theory*, 39(2-3), 129-154. <https://doi.org/10.1515/gth-2017-0012>
- Lohmar, D. (2018). On Some Motives for Husserl's Genetic Turn in his Research on a Foundation of the Geisteswissenschaften. *Studia Phaenomenologica*, 18, 31-48. <https://doi.org/10.5840/studphaen2018182>
- Steinbock, A. J. (1995). *Home and Beyond. Generative Phenomenology after Husserl*. Evanston, Illinois: Northwestern UP.
- Strasser, S. (1991a). Einleitung des Herausgebers. In E. Husserl, *Cartesiansche Meditationen und Pariser Vorträge* (S. xxi-xxxii). Dordrecht: Springer Science+Business Media.
- Strasser, S. (1991b). Zur Textgestaltung. In E. Husserl, *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge* (S. 221-228). Dordrecht: Springer Science+Business Media.

Одержано 16.08.2019

REFERENCES

- Bernet, R., Kern, I., & Marbach, E. (1996). *Edmund Husserl. Darstellung seines Denkens*. Hamburg: Meiner.
- Descartes, R. (1987). *Discours de la Méthode*. Paris: Vrin. https://doi.org/10.1007/978-3-476-03261-4_11
- Descartes, R. (1996). *Principia Philosophiae*. In R. Descartes, *Œuvres complètes* (t. VIII). (Ch. Adam, & P. Tannery, Éd.). Paris: Vrin.
- Descartes, R. (2014). Meditations on First Philosophy: In which the Existence of God and the Immortality of the Soul are Demonstrated. [In Ukrainian]. In O. Khoma (Ed.), *Descartes' Meditations in the Mirror of Modern Interpretations: Jean-Marie Beyssade, Jean-Luc Marion, Kim Sang Ong-Van-Cung* (pp. 115-292). Kyiv: Duh i Litera.
- Fink, E. (1988a). *VI. Cartesianische Meditation. Teil 1. Die Idee einer transzendentalen Methodenlehre*. (H. Ebeling, J. Holl, & G. van Kerckhoven, Hrsg.). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Fink, E. (1988b). *VI. Cartesianische Meditation. Teil 2. Ergänzungsband*. (G. van Kerckhoven, Hrsg.). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-94-009-2743-8>
- Gaffiot, F. (1934). *Dictionnaire Latin Français*. Paris: Hachette.
- Gaitsch, P. (2018). Husserls Phänomenologie biologischer Generativität. *Studia Phaenomenologica*, 18, 129-152. <https://doi.org/10.5840/studphaen2018187>
- Georges, K. E. (1998). *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*. (H. Georges, Hrsg.) Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Glare, P. G. (Ed.). (2012). *Oxford Latin Dictionary* (2nd ed.).
- Heidegger, M. (1997). *Nietzsche. Zweiter Band*. Frankfurt am Main: Klostermann.
- Husserl, E. (1964). *The Phenomenology of Internal Time-Consciousness*. (M. Heidegger, Ed., & J. S. Churchill, Trans.). Bloomington: Indiana UP.
- Husserl, E. (1966). *Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*. (R. Boehm, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff. https://doi.org/10.1007/978-94-015-3945-6_3
- Husserl, E. (1968). *Briefe an Roman Ingarden. Mit Erläuterungen und Erinnerungen an Husserl*. (R. Ingarden, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff. <https://doi.org/10.1007/978-94-010-3434-0>
- Husserl, E. (1976). *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie*. (K. Schuhmann, Hrsg.). Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (1991). *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge*. (S. Strasser, Hrsg.) Dordrecht: Springer Science+Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-94-011-3029-5>
- Husserl, E. (1994). *Briefwechsel IV: Die Freiburger Schüler*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-3805-3>
- Husserl, E. (2018). *Experience and Judgment. Investigations in a Genealogy of Logic*. [In Ukrainian]. Kharkiv: Folio.
- Ijsseling, S. (1988). Vorwort. In E. Fink, H. Ebeling, J. Holl, & G. van Kerckhoven (Hrsg.), *VI. Cartesianische Meditation. Teil 1. Die Idee einer transzendentalen Methodenlehre* (S. vii-xiii). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Kebuladze, V. (2004). Bernhard Waldenfels – a Phenomenologist of the Alien. Translator's Afterword. [In Ukrainian]. In B. Waldenfels, *A Topography of the Alien: Studies for a Phenomenology of the Other* (pp. 198-202). Kyiv: PPS.

- Kebuladze, V. (2004). "The Structures of the Life-world" at the intersection of transcendental phenomenology and phenomenological sociology. Translator's Afterword. [In Ukrainian]. In A. Schütz, & T. Luckmann, *The Structures of the Life-world* (pp. 540-548). Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture.
- Kebuladze, V. (2009). History of the development of phenomenological philosophy in Ukraine. [In Ukrainian]. *Filosofska dumka*, (1), 5-12.
- Kern, I. (1973). Einleitung des Herausgebers. In E. Husserl, *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität. Dritter Teil: 1929-1935* (S. xv-lxx). Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Khoma, O. (2010). Animus/Anima, Animus/Mens: Accumulation of Untranslatability. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 23(2), 143-155. <https://doi.org/10.22240/sent23.02.143>
- Leibnitz, G. W. (1892). La Monadologie. In G. W. Leibnitz, *La Monadologie* (pp. 141-192). (E. Boutroux, & H. Poincaré, Eds.). Paris: Delagrave.
- Leibniz, G. W. (1978). *Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz* (Bd. III). (C. I. Gerhardt, Hrsg.). Hildesheim, & New York: Olms.
- Lewis, C. T., & Short, C. (1879). *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press. Retrieved from <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>
- Lohmar, D. (2017). Eine genetische Analyse des Zugangs zum Anderen. *Gestalt Theory*, 39(2-3), 129-154. <https://doi.org/10.1515/gth-2017-0012>
- Lohmar, D. (2018). On Some Motives for Husserl's Genetic Turn in his Research on a Foundation of the Geisteswissenschaften. *Studia Phaenomenologica*, 18, 31-48. <https://doi.org/10.5840/stud-phaen2018182>
- Steinbock, A. J. (1995). *Home and Beyond. Generative Phenomenology after Husserl*. Evanston, Illinois: Northwestern UP.
- Strasser, S. (1991a). Einleitung des Herausgebers. In E. Husserl, *Cartesiansche Meditationen und Pariser Vorträge* (S. xxi-xxxii). Dordrecht: Springer Science+Business Media.
- Strasser, S. (1991b). Zur Textgestaltung. In E. Husserl, *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge* (S. 221-228). Dordrecht: Springer Science+Business Media.

Received 16.08.2019

Andrii Vakhtel

Modern Ukrainian Phenomenological Terminology and Approaches to the Translation of Edmund Husserl's *Cartesian Meditations*

The article is a translator's commentary to the Ukrainian translation of E. Husserl's *Cartesian Meditations*. The task of this article is twofold: On the one hand, to reveal the historical context of the writing and publishing of *Cartesian Meditations*, on the other hand, to outline the strategic and terminological aspects of the Ukrainian translation of this work.

The first part of the article is devoted to the history of creation of the text of *Cartesian Meditations*. In particular, the author answers the question of why the German text of *Cartesian Meditations* was not published until 1950, almost twenty years after the French translation of the book was released. The historico-philosophical investigation conducted in the article shows that Husserl considered the publication of *Cartesian Meditations* as an opportunity to systematically present his phenomenological philosophy and, eventually, recognized the impossibility of embracing the complexity of his doctrine within this work. The difficulty of this systematic presentation led to the enhancement of the role of Husserl's assistant, Eigen Fink, in the editing of *Cartesian Meditations* and, ultimately, to the creation of Fink's *Sixth Meditation*. The latter, as the author of the article demonstrates, puts previous developments in the phenomenology of static and genetic types into a new theoretical perspective, mainly by introducing the method of constructive phenomenology.

In the second part of the article, the author offers one of the possible strategies for translating Husserlian texts that consists in structural simplification and stylistic improvement of the text. This strategy is proposed to be implemented by using simpler grammatical structures, by supplementing the text with translator's comments, as well as by consistent usage of the Ukrainian phenomenological terminology. During the analysis of the terminological discourse of contemporary Ukrainian

phenomenology, the author revises some of the established Ukrainian translations, such as the translation of the phenomenological terms *Ausschaltung* and *Zeitbewusstsein* and introduces the translation of new terms, such as *Vergemeinschaftung*, *Person*, *reell* and *ideell*.

Андрій Вахтель

Сучасна українська феноменологічна термінологія і підходи до перекладу «Картезіанських медитацій» Едмунда Гусерля

Стаття є коментарем до українського перекладу «Картезіанських медитацій» Е. Гусерля і має подвійне завдання: з одного боку, розкрити історичний контекст написання й публікації твору «Картезіанські медитації», з іншого боку, висвітлити стратегічні й термінологічні аспекти українського перекладу цієї праці.

Перша частина статті присвячена історії створення тексту «Картезіанських медитацій». Зокрема, автор дає відповідь на запитання про те, чому публікація німецького тексту «Картезіанських медитацій» відклалася аж до 1950 року, майже через двадцять років після виходу французького перекладу цього твору. Історико-філософське дослідження, здійснене у статті, показує, що Гусерль розглядав видання «Картезіанських медитацій» як можливість систематично представити свою феноменологічну філософію і, врешті-решт, визнав неможливість охопити комплексність свого вчення у рамках цієї праці. Складність реалізації цього систематичного викладу призвела до посилення ролі Гусерлевого асистента Ойгена Фінка в упорядкуванні «Картезіанських медитацій» і, зрештою, до створення Фінком шостої медитації. Остання, як демонструє автор статті, ставить попередні розробки феноменології статичного й генетичного типів у новий теоретичний контекст, насамперед шляхом запровадження методу конструкторської феноменології.

У другій частині статті автор пропонує одну з можливих стратегій перекладу Гусерлевих текстів, яка полягає у структурному спрощенні та стилістичному покращенні тексту. Цю стратегію пропонується реалізувати шляхом використання більш простих граматичних структур, доповнення тексту примітками перекладача, а також послідовного застосування україномовної феноменологічної термінології. Аналізуючи термінологічний дискурс сучасної української феноменології, автор переглядає такі усталені феноменологічні терміни як «вимкнення» і «внутрішній час свідомості / внутрішня свідомість часу», а також запроваджує переклад нових термінологічних одиниць, таких як «часосвідомість», «успільнотнення», «персона», «реально-іманентне» та «ідеально-іманентне».

Andrii Vakhtel, PhD, translator. Scientific interests – phenomenological philosophy, philosophy of mind, philosophy of science, philosophical translation.

Андрій Вахтель, кандидат філософських наук, перекладач. Сфера наукових інтересів – феноменологічна філософія, філософія ментального, філософія науки, філософський переклад.

e-mail: vakhtel.andrii@gmail.com
